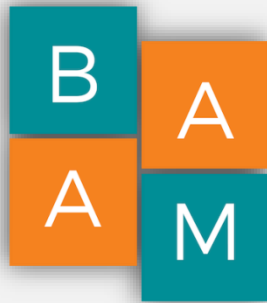

28 Mart 2019

Çin'in Afrika Politikasının Parametreleri

Yorum

BOĞAZIÇI ASYA ARAŞTIRMALARI MERKEZİ

2019©All Rights Reserved. No part of this piece may be reproduced, copied or transmitted in any form or by any means, electronic or printed, without the permission of BAAM. The views expressed in this piece are the author's own and do not necessarily reflect our stance or policy.

2019©Tüm Hakları Saklıdır. BAAM'ın izni alınmadan kısmen veya tamamen elektronik veya basılı olarak çoğaltılamaz, dağıtılamaz ve yayınlanamaz. Yazıda belirtilen görüşler yazara aittir ve BAAM'ın görüşlerini yansıtmak zorunda değildir.

Websitesi: bogaziciasya.com / en.bogaziciasya.com

E-Mail: info@bogaziciasya.com

Twitter: [@bogaziciasya](https://twitter.com/bogaziciasya) / [@bogaziciasya_en](https://twitter.com/bogaziciasya_en)

Çin'in Afrika Politikasının Parametreleri

Gözde Söğütü

Araştırmacı, BAAM

BAAM

Kuşak ve Yol Programı

Ankara

2019

Giriş

Soğuk Savaş sonrasında üçüncü dünya konseptinin bir unsuru algısından sıyrılıp partner ve yatırım/ticaret ortağı olarak görülmeye başlayan Afrika kıtası, küresel güç mücadelesindeki stratejik önemini korumayı sürdürmektedir. Afrika kıtasının artan bu önemi ile birlikte ekonomik bağlamda büyümesine paralel kendini yeni bir küresel güç olarak kabul ettirmek isteyen Çin Halk Cumhuriyeti de kıtadaki etki sahasını genişletme çalışmalarına başlamıştır. Çin'in kısa zamanda Afrika ülkeleri nezdinde siyasi ve ekonomik alanlarda önemli kazanımlar elde etmesinde tarihsel olarak izlemiş olduğu politikalar etkili olmuştur. Zira tarihsel bağlamda kıta ülkeleri tarafından öfke ve güvensizliğe neden olacak sömürgecilik faaliyetlerinden uzak duran Çin, aynı zamanda kıta ülkelerinin iç işlerine karışma politikası izlemekten de kaçınmıştır. Bununla birlikte birçok Afrika ülkesi gibi emperyalizme karşı kurtuluş mücadelesi vererek kurulmuş olan Çin Halk Cumhuriyeti, kıtadaki bağımsızlık hareketlerinin destekleyicisi olmuştur. Dolayısıyla Çin'in tarihsel olarak Afrikalı halklar nezdinde olumlu bir imaja sahip olması Çin'in kıtaya daha kolay kanalizasyonunu sağlamıştır.

Çin'in jeopolitik ilgisi doğrultusunda gelişme gösteren ikili ilişkiler özellikle 2000'li yıllardan itibaren önemli ölçüde ilerleme kaydetmiştir. Çin'in uluslararası alandaki etkinliği açısından kritik öneme sahip olan bu ilişkilerin arkasında birbirinden farklı bileşenler bulunmaktadır. Hızla büyüyen nüfusu ve ekonomisi için gıda ve hammadde temin etmesi, ürettiği mal ve hizmetler için bir pazar olması, uluslararası platformlarda diplomatik gücünü artırması, Batılı kalkınma modeline alternatif bir model oluşturması ve son olarak süper güç statüsünü inşa etmesi şeklinde özetleyebileceğimiz bu bileşenler Çin'in Afrika kıtası ile ilişkilerinin temel motivasyonlarını oluşturmaktadır.

Post-Kolonyalist Dönemde Anti Batıcılık Bileşeni

Çin-Afrika ilişkilerinin tarihi çok eski olmakla birlikte ilişkilerde gözle görülür yakınlaşma 1950'li yıllara dayanmaktadır. Afrika'da ulusal kurtuluş hareketlerinin yükselişte olduğu bu dönemde Çin'in vurgusu emperyalizme karşı yoksul dünyanın dayanışması olmuştur. Çin, bir yandan birçok Afrika ülkesindeki bağımsızlık hareketlerine para ve silah yardımıyla bulunurken bir yandan da alt yapı desteğinde bulunarak müttefiklik ilişkisi kurmaya

çalışmıştır. 1955'te düzenlenen Bandung Konferansı sömürgeciliğin yıkıcı etkileriyle mücadele eden Afrika halklarının Çin ile kurduğu diplomatik ilişkilerin temelini oluşturmaktadır. İki taraf arasındaki ekonomik ve kültürel ilişkileri teşvik etmeyi amaçlayan konferansın ana gündem maddesi anti-emperyalist ve sömürgecilik karşıtı mücadelelerin desteklenmesi dolayısıyla Asya-Afrika ülkelerinin işbirliğinin güçlendirilmesi olmuştur. Nihayetinde Çin'in anti hegemonya söylemleriyle şekillendirdiği dış politikası Afrikalı liderlerce pozitif bir yaklaşım olarak görülmektedir.

Ekonomi Bileşeni

Çin'in, Afrika kıtasında görünür bir güç haline gelmesinin ardında ilk olarak son 20 yılda yaşadığı yıllık ortalama yüzde 10 oranındaki ekonomik büyümeye bağlı olarak artan enerji ve ham madde ihtiyacını sağlaması gelmektedir. Bu bağlamda küresel enerji rezervlerinin yüzde 30'unu elinde bulunduran mineral ve metaller açısından zengin kaynaklara sahip olan Afrika ülkeleri Çin için vazgeçilmezdir. Kıta üzerinde Çin'in izlediği aktif siyaset incelendiğinde hiç şüphesiz kıtanın petrol, doğalgaz, uranyum gibi teknolojinin gelişmesi ile birlikte giderek artan enerji talebinin karşılanmasında etkili olacak zengin yer altı kaynaklarına sahip olmasının yanı sıra rüzgar, güneş gibi yenilenebilir kaynaklara da sahip olması bir enerji sahası olarak ön plana çıkması birincil öneme sahiptir.

Çin, iç politikada uyguladığı stratejik reformlar sayesinde hızlı ekonomik büyüme ve kalkınma gerçekleştirerek dış politikada ideolojik eksen dışında aksiyon üretmeye başlamıştır. Dolayısıyla Pekin yönetimi, dünyanın en büyük ikinci küresel ekonomik gücü olduğu iddiasını sürdürmek ve daha yüksek hedeflere ulaşabilmek için Afrika ülkeleri ile pragmatist bir ilişki biçimi çerçevesinde bir dizi diplomatik ve ekonomik işbirliği anlaşmasına imza atmıştır. Çin-Afrika ekonomik ve ticari işbirliğinin teşvik edilmesi ve geliştirilmesi amacıyla 2000 yılında Pekin'de gerçekleştirilen "Çin-Afrika İşbirliği Forumu" (Forum on China-Africa Cooperation-FOCAC) iki taraf ilişkilerinin uzun vadeli, istikrarlı ve karşılıklı fayda sağlaması anlamında bir araç haline gelmiştir.

Diplomasi Bileşeni

Kıtadaki görünürlüğüne daha çok ekonomik faaliyetler aracılığıyla inşa eden Çin'in Afrika kıtasına yönelik politikasının ikinci bileşenini diplomatik destek kazanmak bağlamında Birleşmiş Milletler oylamalarında Afrika ülkelerinin sahip olduğu nüfus oluşturmaktadır. Çin'in, BM Genel Kurulu üyelerinin yaklaşık üçte birini oluşturan Afrika ülkelerinin siyasi ve kültürel boyutta desteğinin kazanılması yönünde izlenen politikası büyük güç statüsüne ket vurma potansiyeline sahip olan Tayvan'ın Afrika'da diplomatik açıdan ötekileştirilmesi bu bağlamda değerlendirilebilir. 1971'de gerçekleşen BM oylamasında birçok Afrika ülkesinin Çin lehine politika izlemesi sonucunda Tayvan'ın BM üyeliğine son verilmesi Çin'in, Afrika ülkelerine yönelik diplomatik ve askeri adımlarını belirleyen faktörlerden biri olmuştur. Kıta ülkelerinin Tayvan hükümetini tanımamaları buna karşılık Çin'in pozisyonunu desteklemeleri doğrultusunda ekonomik yardımlarını artıran Çin'in politikaları sonuç vermiş ve Güney Afrika gibi ülkeler Tek Çin Politikasını destekleyeceklerini belirtmişlerdir. Bununla birlikte gelişmekte olan ülkeler açısından önemli bir sermaye ve teknoloji kaynağı olan Çin'in büyümeye dayalı ekonomik modelini sürdürmesi noktasında Afrika kıtasını seçmesi tesadüfi değildir. Dünyanın en büyük enerji tüketicisi konumundaki Çin, Afrika ülkeleriyle kurduğu ilişkiler sayesinde enerji ve ham madde kaynaklarına ulaşmanın yanı sıra Batılı ülkelerin geçmişte uyguladığı apartheid benzeri ırkçı, emperyalist politikalara tepkilerin yoğun olduğu kıtada yaptığı yatırımlarla da diplomatik anlamda kazanç elde etmeyi amaçlamaktadır. Bu anlamda Pekin yönetimi, Angola, Botsvana, Sudan, Nijerya, Tanzanya, Kongo Demokratik Cumhuriyeti, Zambiya, Zimbabve ve daha bir çok Afrika ülkesinde hükümet binalarından stadyumlara, toplu konutlardan limanlara kadar önemli ve sembolik değeri yüksek altyapı projelerini finanse etmektedir.

Küresel Güç Bileşeni

Büyüyen ekonomisi, sahip olduğu nüfusu ve askeri yatırımları ile yükselen bir güç haline gelen Çin'in Afrika kıtasında artan etkinliği ve varlığı kendi gücünü konsolide etmesi bağlamında uluslararası sistemin tek kutupluluktan çok kutupluluğa evrilmesi yönündeki beklentisi ile de açıklanabilir. Mevcut uluslararası sistemin adil olmadığı dolayısıyla siyasi ekonomik düzenden istediği düzeyde yaralanamayan gelişmekte olan Afrika ülkelerinin Çin'i

kendi gelişmeleri için bir fırsat olarak görmeleri Çin politikaları doğrultusunda hareket etmelerini sağlamaktadır. Çin'i Afrika'ya yönelten bir diğer önemli bileşen gerek henüz kurumsallaşmış demokratik bir sisteme sahip olmayan Afrika ülkelerinin gerek otoriter tek parti sistemi ile yönetilen Çin'in yönetsel kimliklerinin benzeşmesidir. Bu durum her iki taraf açısından da ülke içindeki insan hakları ihlalleri gibi iç politika sorunlarının uluslararasılaşmasını gündeme getirmektedir. Dolayısıyla BM üyelerinin yüzde 28'ini oluşturan 54 Afrika ülkesinin BM Genel Kurulu'nda ve komisyonlarda Çin taraftarı politika izlemeleri kendisine karşı daimi bir cephenin oluşmasını engellemeleri açısından Çin için önem arz etmektedir.

“Çin Rüyası”

Afrika'da barış içinde birlikte var olma ve yanımızda dur kazan politikaları doğrultusunda hareket eden Çin'e göre dünya ekonomisinin geleceğini temsil eden Afrika sadece bir hedef değildir. Küresel bir güç olma yolunda emin adımlarla ilerleyen Çin için Afrika kıtası, aynı zamanda Çin Rüyası hedefine ulaşmak için bir araçtır. Nitekim 2012 yılında Çin Komünist Partisi Genel Sekreteri Xi Jinping, Çin halkına mutlu ve rahat bir hayat sağlamak ve büyük bir ulus olarak kalkınmanın sağlanması şeklinde açıkladığı Çin Rüyası hedeflerine ulaşmada Afrika kıtasının bir numaralı araç olduğunu belirtmiştir.

Afrika kıtasının günümüzdeki en etkili aktörlerinden biri olan Çin, kıta ülkeleri ile ilişkilerinde Batılı kalkınma modeline bir alternatif oluşturma düşüncesiyle hareket etmektedir. İhracata dayalı ekonomik büyümesini devamlı kılmak için Pekin yönetimi, kıta ülkelerinden yapacağı yardım ve yatırımlar karşılığında Çin'in sadece bir Çin hükümeti olduğuna dair diplomatik pozisyonunun kabulü şeklinde açıklayabileceğimiz “Tek Çin” politikasını desteklemelerini talep etmektedir.

Çin'de kentleşme ve sanayileşmenin hızlanmasıyla ortaya çıkan gıda güvenliği sorunu Afrika kıtasını Çin için vazgeçilmez kılan önemli faktörlerden bir diğeridir. Dünya nüfusunun yüzde 22'sini doyurmakla mükellef bir ülke konumundaki Çin'in artan nüfusu ve kentleşmenin hızı göz önünde alındığında gıdaya olan talebinin de artacağını söylemek şaşırıcı değildir. Öte yandan sanayileşmenin hızlanması ülkede tarımsal arazilerin ve tatlı su oranlarının azalmasıyla sonuçlanan toprak ve su kirliliği gibi çevresel sorunları beraberinde getirmiştir.

Tüm bunlara ek olarak dünya ticaretinde yaşanacak radikal değişimlerin gıda fiyatlarında radikal bir artışa neden olacağı yönündeki endişeler Çin'de gıda güvenliğini önemli bir sorun haline getirmektedir. Gıda güvenliğinde yaşanacak herhangi bir yetersizliğin neden olduğu tüm bu endişeler Çin'i üretim kalitesi açısından paha biçilemez değere sahip olan Afrika topraklarını satın almaya yöneltmiştir. Sonuç olarak dünya ekilebilir tarım alanlarının yüzde 60'ına sahip olan Afrika kıtası, Çin için toplumsal istikrarın ve milli güvenliğin sağlanması dolayısıyla "uyumlu toplum, uyumlu dünya" doktriniyle süreklilik gösteren Çin Rüyası hedefine ulaşılması noktasında kritik bir öneme sahiptir.

Sonuç olarak, Afrika kıtası sahip olduğu etnik, kültürel çeşitliliği, zengin yer altı kaynakları ve bir milyara yaklaşan ve gelecek yıllarda daha da yükselişe geçeceği tahmin edilen nüfusu ile demografik bir güç ve önemli bir pazar olma potansiyeline sahiptir. Dolayısıyla Afrika kıtası, küresel bir güç olma iddiasındaki hiçbir devletin ilgisiz kalamayacağı bir cazibe merkezi konumundadır. Bu bağlamda olumlu bir tarihi hafızaya sahip olan Çin-Afrika ilişkileri, Çin'in dünya sisteminde küresel bir güç olma yolunda gerçekleştirdiği reformlara paralel hız kazanmıştır. Çin'in, yakaladığı hızlı ekonomik büyüme trendi sayesinde iktisadi, siyasi, ekonomik ve kültürel alanlarda Afrika kıtasında etki sahasını genişlemesi gelecek adına planlı ve sağlam adımlar attığının göstergesidir. Nihayetinde Çin'in kısa vadede kıtanın en büyük ticari partneri olması beklenmektedir.

Kaynakça

“Afrika'nın Yeni Sömürgecisi Çin mi Olacak?”. 24 Ocak 2019, <https://aawsat.com/turkish/home/article/1560346/afrika%E2%80%99n%C4%B1n-yeni-s%C3%B6m%C3%BCrgecisi-%C3%A7in-mi-olacak>.

Alpay, Yalım. “Çin Afrika'da Ne Yapıyor”, TASAM

Bayram, Mürsel., Güç ve Kimlikten Perspektifinden Çin Afrika İlişkileri, Savaş Yayınları, 2018.

Campbell, Horace. (2008) “China in Africa: Challenging US Global Hegemony”, Third World Quarterly, 29:1, 89-105.

Cheng, Joseph Y.S., Shi, Huangao. (2009) “China's African Policy in the PostCold War Era”, Journal of Contemporary Asia, 39:1, 87-115.

“Çin'in Korkusu”, 27 Mart, 2016, <http://www.gunes.com/yazarlar/omer-ozkaya/cin-in-korkusu-674839>.

Dağlı, Oğuzhan. “21. Yüzyılın Başında Çin'in Afrika Politikası”, AFAM.

Dijk, Meine Pieter van ., The New Presence of China in Africa, Amsterdam University Press, 2009

Mlambo, Courage., Kushamba, Audrey. & More Blessing Simawu “China-Africa Relations: What Lies Beneath?”, The Chinese Economy, 2016, 49:4, 257-276.

Poplak, Richard. “The New Scramble for Africa: How China Became the Partner of Choice”, 22 Kasım 2016, <https://www.theguardian.com/global-development-professionals-network/2016/dec/22/the-new-scramble-for-africa-how-china-became-the-partner-of-choice>.

Ramo, Joshua Cooper. “The Beijing Consensus”, The Foreign Policy Centre

Sandy, Edward H, “China –Africa Cooperation: An outstanding Relationship Built on Mutual Respect and Common Benefits: A Review” International Research Journal of Social Sciences , 2013, 26-32.

Uchegara, Keiran E., “China-Africa Relations in the 21st Century: Engagement, Compromise and Controversy”, Uluslararası İlişkiler, Volume 6, No 23 (Fall 2009), p. 95-111.

Boğaziçi Asya Araştırmaları Merkezi (BAAM) Hakkında

Nisan 2018'te Ankara'da kurulan Boğaziçi Asya Araştırmaları Merkezi (BAAM), Boğaziçi Sosyal Araştırmalar Derneği (BOSAR) bünyesinde faaliyet gösteren bağımsız bir düşünce kuruluşudur. Ankara ve İstanbul'un yanı sıra farklı ülkelerden uzaktan katkı sağlayan toplamda 20 araştırmacısı bulunmaktadır. BAAM bünyesinde başta Uzak Doğu olmak üzere Asya bölgesi üzerine araştırmalar yapılmaktadır. Başlıca çalışma alanları arasında Asya Siyaseti, Kuşak ve Yol Girişimi, Büyük Güç Rekabeti, Çin Dış Politikası, Asya Pasifik'in Ekonomi Politikası ve Türkiye-Asya ilişkileri yer almaktadır.

BAAM araştırmacıları tarafından hazırlanan rapor, brifing, yorum, çeviri ve özel haberler bogaziciasya.com sitesinden yayımlanmakta, haftalık Asya Gözlemevi bülteni ise internet üzerinden ilgili kişi ve kuruluşlarla paylaşılmaktadır.

Ekipte yer alan araştırmacıların okuma ve yazma olanağı sağlayacak düzeyde bildiği diller arasında İngilizce ve Çince'nin yanı sıra Fransızca, İtalyanca, Korece, Japonca ve Amharca bulunmaktadır. Bu şekilde, araştırmalarda yerel kaynakların kullanım imkanına kavuşulmakta ve geniş bir perspektif sağlanmaktadır. Çok-dilli ve heterojen yapı, ekip içi fikir teatileri yoluyla zengin bakış açılarını beraberinde getirmektedir.

Bogaziciasya.com resmi websitesinin yanı sıra araştırmacıların çalışmaları Türkiye'de SETAV, Bosphorus Migration Studies, TheNewTurkey e-Dergisi, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Göç Araştırmaları Merkezi ve Teori Dergisi'nde, İtalya'da ise Istituto Affari Internazionali adlı düşünce kuruluşunda yayımlanmaktadır.

Yazar Hakkında

Gözde Söğütü

Karadeniz Teknik Üniversitesi Uluslararası İlişkiler bölümünde lisans eğitimini tamamladı. Uludağ Üniversitesi Uluslararası İlişkiler bölümünde yüksek lisans eğitimini sürdürmektedir. BAAM'da Kuşak ve Yol Programı Araştırmacısı olarak görev yapmaktadır.